

Első rész

Tánczos Csuda Mózsi éppen a házfödelet javította, amikor a muszkaruhás idegen megjelent a domboldalon. Gyalogosan jött fölfele az ösvényen s egyedül. Barna képű, pocakos kicsi ember volt, derekán pisztoly, sipkáján veres muszka csillag. Mózsi ott fent a háztetőn tette magát, mintha nem is látta volna. Kalapálta szorgalmasan a frissen hasított jó szagú zsendelyeket a csorba földélre, de bent a fejében gyorsan számadást készített magának a helyzetről. Az asszony meg a gyerekek oda voltak barabolyt ásni az erdőn. Velük volt a kutya is. Ezekért hát nem kellett aggódni. A tehén ott legelt a pajta megetti zsenge tavaszi fűvön, elrejtteni késő lett volna. Viszont a puska fent volt biztos helyen a szikla likában, emiatt nem lehetett baj.

Célszerű székely számvetés volt, amit Mózsi elvégzett magában nagy hirtelen ott a tető bütüjén, amikor a muszkaruhás kicsi embert meglátta. 1946 tavaszához illő székely számvetés. S mert csak egy ember jött, s mert a tehenet elbujtatni már úgysem lehetett volna, hát Mózsi csak kalapálta a zsendelyeket s tette magát, mintha egyéb gondja se lenne.

A barna képű muszkaruhás megállt a ház előtt, fölneézett s kockás kendővel megtörölte kiizzadt kövér ábrázatát

– Én vagyok Dombi elvtárs! – kiáltotta föl Mózsihoz bevezetés helyett. De olyan idegenül estek ki szájából a magyar szavak, mintha oskoláskönyvből olvasta volna őket.

– Az jó lehet magának – felelte Mózsi fentről s tovább kalapálta a zsendelyt.

– Maga neve Tánczos Csuda? – érdeklődött a jövevény.

De erre már Mózsi is abbahagyta a munkát.

– S ha az enyém lenne, mit történne akkor? – tette föl a kérdést egyenesen.

De a tömzsi muszkasipkás nyilván nem értette a székely beszédet, mert furcsán pislogott fölfele.

– Maga az, vagy nem maga az? – akarta tudni.

Mózsi sóhajtott egyet odafönt s megvakarta a fejét.

– Az attól függ, lássa.

– Mitől függ?

– Hogy baj-e az, ha én vagyok én, vagy nem baj?

Dombi elvtárs felröfönt odalent. Akár a hízott disznó, amikor az oldalát csiklandozzák.

– Maga szereti tréfa, maga nekem tetszi. Jó ember szereti tréfa. Maga voltál vadór, uraknak?

– Hásze megesett az is... – ismerte be Mózsi aggódalmasan s fél szemmel az erdő felé lesett, hogy messzire van-e, ha futásra kerülne a sor. Mert olyan idők

jártak, hogy nem volt jó annak, akit valamiképpen is együtt emlegettek az urakkal. De Dombi elvtársban békés volt a szándék.

– Nekünk vadőr kell – szuszogta odalent –, ki ismeri erdő. Te ismeri?

– Sztálin se jobban a maga Moszkováját – vallotta be Mózsai dicsekedés nélkül.

A köpcös újra böffent egyet.

– Tréfás ficok megvagy, höhő. Hát én, Dombi elvtárs, ki vagyok komisszár, kinevezem téged népi vadőr. Maga megvagy mától népi vadőr. Érted?

Erre már Mózsai is letette a kalapácsot s alácsúszott valamelyest a tető magosából, kiült a csóré ereszre s onnan lógatta alá a lábát, bizalmatlanul.

– Mi az, hogy népi vadőr? – kérdezte óvatosan.

– Maga vagy népé. Maga gazdád a nép – magyarázta a muszkasipkás. Minden megvan népé: erdő, hegy, állat. Te is népé.

– De nem állat – kötötte ki Mózsai odafönt.

– Te vagy vadőr – vigyorgott a köpcös –, te lövöd nyúl, őzhús, amikor nekem kell. Érted?

– Ezt értem – bólított Mózsai –, ez eddig is így volt. Egyszer a préfektusnak kellett a pecsenye, másszor a szolgabírónak. Ezentúl magának kell. Eddig értem.

– De nagy különbség megvan, nagy különbség! – emelte föl Dombi elvtárs az ujját fontoskodva – maga tudod, mi a különbség?

– Tudom hát – felelte Mózsai s leszökött az ereszről, egyenesen a kis köpcös elé –, azok a a préfektusok meg szolgabírók csak a maguk hasára gondoltak, de maga, elvtárs úr, a nép nevében eszi meg az őzpecsenyét, igaz-e? Mert ma minden a népé, azért.

– Okos ember megvagy – vigyorgott rá a köpcös elégedetten –, holnap lejössz irodába, s kapsz szép csertifikát. Mindjárt hozzád magaddal őzet is, érted? Őzhús jó hús.

– Jónak jó – egyezett bele Mózsai –, de hol a puska?

– Hol van? – kíváncsiskodott a komisszár.

– Én nem tudhatom – csóválta Mózsai a fejét –, mert ha tudnám, ejszen agyonlőttek volna miatta a katonák.

– Nem azt, aki népi vadőr – figyelmeztette fontoskodva Dombi.

– Nem-e?

– Annak csertifikátja van, nagy pecséttel rajta. Nagy szovjet pecséttel.

– De nekem nincs – vallotta be Mózsai.

– Majd lesz.

– Akkor őzpecsenye is majd lesz.

Az elvtárs ábrázata elkerekedett, akár a telihold.

– Maga megvagy becsületes ember – veregette meg vigyorogva a Mózsai vállát –, nagy ravasz becsületes ember megvagy. Jössz irodába holnap, kapod szép nagy csertifikát. Aztán lövöd őz, érted? Míg én vagyok itt, minden hét egy őz.

– Akkor sokáig nem tervezheti a maradást – vidámódott neki Mózsi.

– Miért? – ütődött meg a muszkasipkás.

– Mert elfogy az őz!

A komisszár sóhajtvá ütött a hasára.

– Lehet nyúl, vadruca, hal. Ami van, érted? Nekem hús kell, egyszer egy héten legalább. S ha háború elvitte disznó, marha, mi marad, he?

– A nép – felelte Mózsi.

– Az – bólintott a komisszár –, minden a népé. Őz, nyúl, minden. Én is. Te is.

– A nyomorúság is.

– Mit mondasz?

– Azt, hogy maga nem idevaló, ugye? – térítette Mózsi másfelé a szót.

Dombi elvtárs megrázta a fejét, szomorúan.

– Én jön Odessza. Szép Odessza, hajaj...

– Ott tanult meg magyarul is? – hökkent meg Mózsi.

– Moszkvába tanulta. Ott kapta név is. Dombi. Jó, szép magyar név, ugye?

– Ismertem egy Dombit Brassóban – bólintott Mózsi –, sintér volt az is. De legalább becsületes ember.

– Enyim név Ivanovics Dombolov – vallotta be a köpcös komisszár –, ebből csinálta Moszkvában Dombi. Mert magyar szereti hallani magyar név, nem igaz? Magyar névvel könnyebb szervezni magyar falu, mondta pártvezető. Maga mit gondolja?

– Én azt gondolom, elvtárs úr, hogy ejszen kérdezzük meg a kisüstöst – háritotta el Mózsi a felelősséget.

– Kicsoda kisüstös? Papája neked?

– Hát ezt éppen nem mondhatnám – restelkedett Mózsi –, jöjjön csak velem, majd meglássa, miről beszélék.

Azzal megindult a félszer felé, ahol száraz széna alatt ott lapult a korsó. Az odesszai magyar gyanakodva követte. Mózsi megtúrta a szénát s előcsalta belőle a fonott korsót. Megrázta. Még lötyögött valami benne.

– Oho, vodka! – vidult föl az elvtárs s még csámcsogott is hozzá.

– Frászt vodka – utasította vissza Mózsi a sértést –, borókavíz ez, a javából.

– Víz? – savanyodott el a komisszár arca.

– Kóstolja meg – biztatta Mózsi s odanyújtotta a korsót.

Dombi elvtárs kihúzta belőle a törökbúza csutkából készült dugót, beleszagolt, aztán óvatosan a szájához emelte a korsót.

– Húha – mondta utána földerült ábrázattal –, ez jó. Kivé?

– Népé – felelte Mózsi bölcsen.

– Népé?

– Az hát. A boróka a népé, a fa a népé, amivel alája fűtöttünk s a víz is a népé, ami lehűtötte a páráját. Na meg én is a népé vagyok, maga mondta. S ezt én csináltam.

– Maga csináltad? – lepődött meg Dombi-Dombolov, s újra húzott egyet a korszóból – hűha, ennél jobbat Moszkvában sem isznak.

– Nem is ihatnak – árulta el Mózsi a titkot, majd ő maga is húzott egyet a korszóból –, nincsenek ott székelyek, azért.

Aztán csak leültek a szénába, egymás mellé s szopogatták lassacskán a boróka levét. Ragyogott körülöttük a tavaszi napfény s a szántatlan földek fölött pacsirta énekelt. Hátuk megett kékek voltak a Komando magas gerincei s a lassú szárnyú délutáni szellő hűvös erdőszagot hozott felőlük. Az udvar közepén virágban állott az árva almafa, akár egy menyasszony s vadméhek döngték körül szorgosan.

– Micsoda fa ez? – kérdezte egy idő múlva Dombi elvtárs.

– Jövendő fa – felelte Mózsi titokzatosan.

– Micsoda? – hökkent meg a komisszár s úgy nézett reá, mintha bolond embert látott volna maga mellett.

– Jövendőnek vettem volt ide, székely jövendőnek – magyarázta Mózsi. – Tizenhárman voltak, de tizenkettő belepusztult a várakozásba. Ez az egy azonban igazi székely fa. Csak azért is kibőjtöli azt a jövendőt, amit megígért volt neki a Jóisten.

A köpcös elvtárs agyában már meglassultak a gondolatok a pálinkától s csak bólogatni tudott bután.

– Virágzik – habogta.

– Korai még, de ő azt nem tudja szegény – bólított Mózsi –, csak azért is virágzik, mint a székely.

– Mért maga mondod korai? – ütötte föl a fejét bambán a komisszár – nem fagy!

– De magik még itt vannak, igaz-e? – figyelmeztette Mózsi gyöngéden az igazságra. Ezt azonban már nem értette meg Dombi-Dombolov, mert csak lógatta a fejét.

– Furcsa világ ez itt – sóhajtotta, esetlen.

– Hát baj, az van elég – egyezett bele Mózsi is.

– Feleségem mondja: asszonyok nem beszélnek neki, becsukják szájukat – siránkozott a köpcös –, micsoda ország, ahol asszony becsukja száját? Asszony muszáj beszél, gavarit, gavarit mindig. Asszony nem érez jól, ha befogja szája. Feleségem mondja: faluban asszony mind hallgat. Én mondja: baj, ha asszony hallgat.

– Vagy beteg, vagy mérges – hagyta helyben Mózsi a tényállást.

– Ugye? Ugye? – elevenedett meg a komisszár a szénán. – Falu nem beteg. Falu mérges. Miért?

Mózsi megköszörülte a torkát. De még nem volt benne elég ital ahhoz, hogy az igazság kisúvadhasson. Nagyot húzott hát a korszóból.

– Maga nem tudja, ugye? – kérdezte.

– Nem – rázta meg a kis odesszai fejét –, én se tudja, feleség se tudja. Mi hozunk nektek szabadság. Mi hozunk nektek béke. Mi hozunk nektek igazság.

– Mikor lesz az? – ütötte föl Mózsi a fejét.

A köpcös értelmetlenül bámult reá a szénán.

– Mi mikor lesz?

– Igazság.

– Igazság megvan! – ütött az odesszai a mellére – mi hozta nektek! Mi hozta jó törvény, igazságos törvény, de ti nem érti. Ti kell tanulni sok. Nagyon sok. Mi tanít nektek.

– Éppen ez a baj, elvtárs úr – sóhajtott Mózsi –, én is próbáltam ám megtanítani a tehenemet, hogy naponta egyszer egyék csak, de úgy bőgött az istenadta, hogy rossz volt hallani. Hálátlan világ ez, elvtárs úr, nem érdemes vesződni vele. Én a maguk helyébe’ itt hagynám ezt a hálátlan Székelyországot s visszamennék Odesszába, ahol vörös csillagon szolgálgják föl a paradicsomkertet mindenkinek. Mínek itt nem érdemeljük meg, hogy ennyi sok derék muszka vesződjék velünk, nem biza, ez az igazság. Mért nem hagynak itt bennünket a bús nyavalyába, elvtárs úr?

De a borókapálinka ettől csak még jobban elérzékenyedett a komisszárban. Kurta karjaival még át is ölelte a Mózsi nyakát s úgy dadogta a fülébe, elázottan.

– Bátyuska, világ proletárja, mi szeretünk téged. Mi szenvedünk, vérezünk, hogy nektek jó legyen. Mi ha kell, addig ütjük tied fejedet, míg kimegy belőle butaság s megtanulsz mi neked jó...

– Akkor az én fejemet máris békében hagyhatja, elvtárs úr – bátorodott neki Mózsi –, mert én tudom már jól, hogy mi jó nekem.

A köpcös gyanakodva pislogott.

– Mi az, amit te tudsz?

– Hallgatni – felelte Mózsi bölcsen s még bagósárga mutatójúját is fölemelte hozzá, mint tanító szokta az iskolában. A komisszár úgy nevetett ettől, hogy majdnem lefordult a szénáról.

– Höhöhő, tréfás ember vagy te, bátyuska, tréfás ember, höhöhő. Ez jó, ez nagyon jó. Hallgatni, höhöhő...!

– Azt szóval se mondtam, hogy jó – rázta meg Mózsi a fejét –, csak azt mondtam, hogy nekem jó, érti? Célszerű. Nekem, Tánzos Csuda Mózes székely embernek a Komandó alatt ma ez a legjobb. Hallgatni. De térjünk csak vissza ahhoz a vadőrséghez. Mi lenne a fizetés?

Úgy megütődött ettől a szótól a köpcös, hogy szinte kijózanodott bele.

– Fizetés? – habogta s úgy bámult Mózsira, mintha még székelyt nem látott volna azelőtt soha.

– Az hát, fizetés – bólintott Mózsi –, három véka kommenciós liszt havonta, két pár bakancs évente, szabad tüzelő, marhalegeltetés és a kaszálni való tisztások szénája. Ezt kaptam az uraktól. S borraivalót.

Az odesszai magyarnak még a könnye is kicsordult, úgy érzékenyedett ettől. Kurta karjaival átölelte a Mózsi vállait.

– Jaj te szegény bátyuska, mennyit megszenvedtél te – kesergett bánatos részvétellel –, így kihasználtak téged azok a bitang urak, jaj, jaj. Ne félj te semmit, az az idő eltelt. Eltelt, huss... mint a madár. Nem jön vissza nyomorogni téged sohasem. Ne félj te semmit, bátyuska, nagy-nagy szabadság lesz itt ezentúl mindig! Ne félj te többet!

– Sze nem félek én – vigasztalta Mózsi józanul –, csak éppen tudni szeretném, hogy mi fizetés jár ezzel a népi vadórséggel?

– Minden! – szavalta lelkesen Dombi-Dombolov s még a karját is kitérte az ég felé, mintha annak szép tavaszi kéksége is a fizetéshez tartozott volna – minden, bátyuska, minden! Az őz, nyúl, róka erdőben benne van, mind népé. Mind tied. Te csak behozza amennyi kell, más dolga nincsen.

Mózsi megvakarta a fejét.

– Vagyis nincs fizetés, azt akarja mondani, ugye? – tette föl a kérdést józanul.

A komisszár sóhajtott s kinyúlt a korszó után. Jót húzott belőle, s amikor letette, újra sóhajtott.

– Tik vagytok butítva buta kapitalista butasággal. Mi az, fizetés? Mi?

– Jó dolog – felelte Mózsi kurtán –, abból él a szegény ember.

– Nem jó! – üvöltött föl Dombi-Dombolov elvtárs, mintha csak kést szúrtak volna a hasába – nagyon nem jó! Fizetés urak bűne, kapitalista disznóság! Elveszi néptől, ami népé s ad helyette fizetés! Sok helyett ad kicsi. Aki fizetés kap, az szolgál, igaz? Úr nem kapja fizetés. Ma nép nem kapja fizetés, ma nép úr. Érti?

– Érti a bánat – vallotta be Mózsi őszintén –, a régi világban csak a kódis nem kapott fizetést. A főispán kapott. Abból élt még maga a király is. Ha nincs fizetés, miből él az ember, mi? Maga miből él?

A kis köpcös úgy elszomorodott ettől, mintha csak az édesanyja temetésin lett volna. Rázta a fejét és sóhajtozott.

– Te nem érti. Hiába, te nem érti. Mit csináljam veled? Hogyan érti meg szó az, aki nem tudja beszélni? Minden a népé, bátyuska drága, minden, érti? Föld, fa, kutya, macska, falu, város, minden. Én végzi enyim dolog, én kapja enyim rész. Te végzi tied dolog, te kapja tied rész. A mindenből. Érti?

Mózsi húzott előbb egyet a korszóból, aztán bólintott.

– Azt hiszem, hogy értem, elvtárs úr – mondta s megtörölte a száját ködmőne ujjával –, mondjuk, hogy olyan ez az új rend, mint amikor egy falca kuvaszt rászabadítanak a mézárszékre, igaz-e? A mézáros, aki a kapitalista úr volt, nincsen többé. S most aztán minden, ami ott van, szalonna, kolbász, oldalas, sonka, marhahús, hulladékcsont: minden a kutyáké. Minden kutyáé, igaz-e?

– Így, így – bólintott szapora örömmel az odesszai –, te kezdi érteni!

– Na most már csak az a kérdés – folytatta Mózsi a politizálást –, hogy mennyi abban a mézárszékben a csont és mennyi benne a hús, igaz-e?

– Így, így, da, da – vigyorgott Dombi-Dombolov –, te érti már. Minden hús, minden csont, minden kutyaé! Da, da.

De Mózsi csak bólogatott gondtelten.

– Most már csak az a kérdés, lássa, hogy én melyik kutya leszek.

– Hogy ez? – lepődött meg a köpcös.

– Mert hát – magyarázta Mózsi – így van ez, ni: van nagy kutya s van kicsi kutya. A legnagyobb kutya viszi el a legnagyobb húst, a nagyobb kutya a nagyobb húst, a nagy kutya a nagy húst. A kicsi kutyanak a kicsi hús marad, a kisebbik kutyanak a kisebbik hús és a legkisebbik kutyanak... nohát, annak még talán csont se marad a végén, igaz-e?

De ekkor már úgy kacagott Dombi elvtárs, hogy csak úgy hentergett tőle a szénán s még a könnyei is csorogtak.

– Höhöhő, te vagy nagy tréfás ficok, tréfás nagy ficok te megvagy, höhöhő! Kicsi kutya, nagy kutya, höhöhő! Ez jó, ez nagyon jó. Höhöhő, ha ezt majd elmondom a pártban, höhöhő! Nagy kutya nagy hús, kicsi kutya kicsi csont, höhöhő!

Mózsi csak nézte egy darabig nagy fanyarul a komisszár jókedvét, aztán sóhajtott egyet s kiitta a korsóból a maradék csöppeket.

– Magának jó – mondta –, maga itt a nagy kutya. A kérdés csak az, hogy mi leszek én?

Időbe telt, míg Dombi elvtárs legyőzte a röhögését s előcsuklott a válasszal. Egészen belekékült addigra a jókedvébe.

– Vadór kutya! Főkutya! Legnagyobb kutya erdőmészárszékben, höhöhő! Jaj, meghalok, annyit nevetek. Rókaszalonna, nyúlkolbász, mind te eszed, höhöhő!

Hirtelen elkomolyodott s fölült. Fölnézett az égre. A nap már erősen hajladozott a Komandó felé.

– Csak behozod, ami kell – mondta –, s a többi a tied. Egy mészárszék, egy kutya. Höhöhő, tréfás ficok megvagy, jól megnevettetsz engem, höhöhő.

Még mindég az oldalát fogta, amikor föltápáskodott a szénából.

– Holnap reggel lejössz irodára, kapod csertifikát, érti? Aztán davaj, hozod őz. Ez minden. Kommunista ország nagy szabadság. Doszvidánye!

– Hát az mi? – ütötte föl Mózsi a fejét az idegen szóra.

– Ez az, hogy holnap meglátlak irodába, höhö – böffent föl Dombi elvtárs –, oroszul doszvidánye, magyarul viszontlátás.

– Székelyül meg mi? – érdeklődött Mózsi, gubbasztva a szénán.

– Kutyatréfa, höhöhő! – röhögött vissza a komisszár, s már ment is szaporán lefele.

– Ebben az egyben, félek, igazad lesz – dűnnyögte utána Mózsi, de ezt már csak az almafa hallotta, meg a hegyek.

Egy ideig még babrált Mózsi a fődéllel, de aztán előjött a tehén a pajta mögül, s nagyot bődült, ami azt jelentette, hogy megérett az idő a fejséhez. Alig végzett

ezzel, az asszony is megjött az erdőből, meg kicsi Mózsi. Vederre való barabojt hoztak, s az asszony köténye tömve volt zsenge martilapuval. Kicsi Mózsi büszkén hozta vállán az ásót, nagyosan s úgy kiáltott oda az apjának.

– Pityókát eszünk ma káposztával!

Mózsii letette a tornácra a tejes sajtárt, s megigazította fején az elbillent szalmakalapot.

– Ha a barabojt pityókának nevezzük mátul kezdve s a martilaput káposztának, akkor ejszen még ezt a népi demokráciát is elkeresztelhesük életnek valahogy – mondta sötéten, majd hozzátette, az asszony felé fordulva –, hanem ezek, úgy látszik, maradni készülnek.

– Kicsodák? – bámult rá az asszony.

– Hát a muszkák.

A Rozáli szeme megrebbent erre, mint a kicsi madár.

– S azt miből gondolja?

– Megfogadtak vadörnek – jelentette be Mózsi a helyzetet.

Egy ideig gondolkoztak ezen.

– Igazi vadörnek? Amilyen régen volt? – kérdezte visszafojtott lélegzettel a gyerek. Mózsi ránézett a fiára.

– Azt én szóval se mondtam – felelte sötéten. Aztán végignézett a kicsi családon, egybefogta őket a szemével, a tehenet is, a házat, a virágzó almafát s nagyot sóhajtott.

– De legalább együtt vagyunk mindnyájan.

A vadórségről aztán nem is tett említést többet azon az estén. De másnap reggel csak aláereszkedett a faluba. Tél eleje óta nem járt odalent. Részben, mert nem volt miért. A boltot zárva tartották új gazdáik s ha olykor ki is nyitották, hetenként egyszer-kétszer, akkor is csak jegyzői írásra lehetett vásárolni. Az új jegyzővel pedig már összeismerkedett hazatértekor s látni se kívánta azóta.

De másrészt az okosság is úgy diktálta azokban az időkben, hogy aki csak tehette, távol maradjon az országotaktól s egyéb ember-járta helyektől. Sohasem lehetett tudni, mikor soroztak „önkénteseket” állami munkára. S ez a sorozás igen egyszerűen történt. Két csendőr elindult szuronyos puskával az úton, s akit megláttak, arra rákiabáltak: „Ide gyere, te! Állj be a sorba! Dicsőség szolgálni a népi demokráciát! Mozogj, mielőtt beléd rúgok!”

Mózsii úgy érezte, hogy ő már leszolgálta a maga részét a dicsőségből. Négy hónapig tartották az útépítésnél, híg levesért s heti huszonöt román pénzért, ami még dohányra se volt elég. Mikor november végén hazaengedték Brassó alól, mezitlábasan kellett tapossa a sarat, mert lábbelire már nem futotta a népi keresetből. S hogy még keserűbb legyen a hazatérés, a falu irodájában az új jegyző jól megpofoztatta a csendőrökkel, mert amikor a hazabocsátó papirost parancs szerint bemutatta neki, azt is meg merete kérdezni, hogy vajon meddig tart még ez a mezitlábás fölszabadulás, mert lábbeli nélkül még a népi demokrácia se sokat ér.

Bár fél év eltelt azóta, ennek a verésnek az emléke még mindég ott nyugtalankodott a Mózsi bőre alatt, s mielőtt aláereszkedett volna a falu utcájára, megállt a temetőszéli kökénybokrok megett, s úgy lesett alá onnan, mint a róka, aki kutyát gyanít a tyúkjól bütüjében.

Szemlátomást a falu nem változott sokat fél esztendő alatt. A kökények ugyan fehérbe öltözöttek ünnepelték a mezsgyéken a tavaszt, s néhány szilvafa is buzgólkodott itt-ott a kertekben, de rajtuk kívül egyéb ünneplésnek nyoma se látszott. A földeket nem szántotta senki, s a tavalyi kukoricakóró ott szomorkodott még mindég a tövén, mintha eke se lett volna többé a világon. Kopasz diófákon varjak ültek, s egyéb élőnek színe se látszott. A házak ablakai szürkék voltak, mint vak ember szemén a hályog, s csak a kéményekből fölemelkedő füst árulta el itt-ott, hogy a néma ajtók mögött még lapult valami kis élet.

Mindössze néhány kutya vakkantotta el magát, amikor leért a faluba, s már a hatodik ház mellett haladt el, amikor megpillantotta az első embert. Öreg Tomborás volt, ki a falu disznait pásztorolta volt hajdan, ameddig volt mit pásztorolni. A háza előtti ócska vesszőkerítést javítgatta, rosszkedvűen.

– Adjon Isten – köszönt reá Mózsi az utcáról.

Az öreg fölemelte bozontos fejét, megnézte Mózsit, aztán bütökös hüvelykével bökött egyet elnyűtt fekete kalapján.

– Hát te még élsz?

Erre már Mózsi is megállt odakint az utcán.

– Aztán mért ne élnék? – adta vissza a kérdést, gyanakodva.

– Sokan meghóttak – vallotta be az öreg.

– De maga nem s én sem – próbálgatta Mózsi óvatosan a vénember titkát.

– Én ejszen vén vagyok már s azért maradtam meg – dűnyögte Tomborás, s köpött egyet az agyagos földre –, de rajtad csudálkozom.

Mózsi megvakarta a fejét.

– Hajdan az öregek mentek előbb – vélte.

– Az hajdan vót – felelte kurtán a vénember, s azzal összeharapta foghíjas száját, keményen, nehogy több is kijöhessen rajta. Keze újra babrálni kezdett a fűzfavesszővel, mintha Mózsi ott se lett volna többé.

De Mózsi csak állt tovább az utca közepin s egyik lábáról a másikra nehezedett. Egy idő múlva aztán ő kezdte el a beszédet.

– Ejszen ezóta már végeztek az úttal ott Brassó alatt?

– Azzal igen – felelte Tomborás anélkül, hogy fölnezzett volna a munkájából –, de tova, Dobrudzásában sok még a mocsár.

– S az mért baj? – fülelt föl Mózsi erre.

– Mert messzibbre esik, mint Brassó – felelte bölcsen az öreg, majd hozzátette –, s az útját erősen szűkre mérték. Csak egy irányba vagon forgalom.

Ezt aztán már megértette Mózsi is.

– Hát ezért nem fekete még a nyomás? – ijedt meg a helyzettől.

– Ezért hát – hagyta helyben az öreg –, mert tehen még maradt itt-ott, amit eke elé lehetne akasztani. De az emberek oda vannak. Az asszony nép pedig megmakacsolta magát, s azt mondja mind, hogy ha az újféle uraknak nem kell a kenyér, ők megélnék szárított gombán is, de férfiember nélkül nem vesződnek többé a földdel. Ilyen az asszony nép, hiába.

Mózsai megcsóválta a fejét.

– Mikor engem elengedtek volt Brassó alól, még negyvenketten maradtak ott a faluból. Egy se jött haza belőlük?

– Mikor volt az? – kérdezte Tomborás.

– November derekán.

Az öregember jól megnézte Mózsait, aztán újra köpött egyet.

– Jól imádkozott valaki érted – mondta szárazon –, mert november utolsó hetében mind vonatra rakták, ahány ember csak volt a munkatáborokban, s Dobrudzsáig meg sem álltak velök. Azóta se jött haza egy se. De heten odapusztultak már, ezt írta múlt hónapban a Jutkáék legényfia. S köztük volt az én Sanyim is, hogy verjen meg az Isten minden olájt, muszkát s egyéb kommunisztát, akit az ördög rászabadított erre a világra!

Úgy szakadt föl a keserűség a vénemberből, mint egy fekélyes seb. Aztán elfordult, kifújta az orrát két bütykös ujjával s keze fejével még a szeméből is kitorlott valamit.

– Igaz szívből bánom, hogy így esett – hebegte Mózsai ott az utcán, esetten.

– Nem a te hibád – krákolta öreg Tomborás a kerítés mögött, egyre az orrával vesződve, s a szeme úgy csillogott, hogy rossz volt nézni. – Sanyit februárban vitték el, akkor vittek el mindenkit, aki még itthon volt. Téged alighanem a hó mentett meg odafönt – tette hozzá –, a fűvásoktól nem juthattak föl hozzád a csendőrök.

Lámcsak, még az átkozott nagy hó is jó valamire, gondolta Mózsai összeszoruló szívvel. Aztán megköszörülte a torkát.

– Isten nyugosztalja hát – nyögte ki illedelmesen.

Öreg Tomborás fölkapta fejét a szóra, mintha késsel szúrták volna meg. Kivörösödött ábrázattal egyenesen Mózsira nézett, s a nézésében volt valami rettenetes fájdalom.

– Éppen ez az, látod, éppen ez az, ami nincsen rendben – hörögte az öregember –, mert hogy meghalt a fiam, hát meghalt. Mások is meghaltak. Mindenki meghal. Te is, én is, minden emberfia. Így rendelte az Úristen. De az Úristen azt is elrendelte, hogy aki meghal, azt ott ássák el az otthoni temetőben, ahol holdtöltek a holtak lelke kiülhet a sírkövek tetejére, s onnan nézheti az ismerős falut, meg a hegyet, meg mindent s láthassa, hogy minden ott van a maga helyén. Meg tavasszal, mint most is, amikor a fűvek megindulnak, fák s virágok élni kezdenek, a sok kicsi gyökér leér oda ahhoz, aki halott s aki odalent van, az megérzi ebből, hogy az élet halad a maga rendes útján tovább. Ez az, amit mi úgy

nevezünk, hogy Isten nyugosztal valakit. De az, akit oda tesznek be, abba a messi idegen mocsárba, az miképpen nyugodhassék ottan? Erre felelj, Mózsai. Miképpen nyugodhassék?

– Mások is haltak meg háború idején idegen országban – nyögte Mózsai kiszáradt torokkal, csakhogy mondjon valamit. De az öregember mérgesen legyintett feléje, munkában kérgesedett nagy kezével.

– Az más. Azok a hazáért haltak meg. S aki a hazáért hal meg csatamezőn, annak a lelke nagyobb úr odafönt a lelkek között, mint maga a főispán. Azoknak a lelket külön angyalok vigyázzák, az ám. De most nincs háború! Most béke van, azt mondják! S akit elvisz valami rusnya betegség ott, abban az idegen mocsárban, az még csak azt sem tudja, hogy miért halt oda. Hogyan nyugodhassék hát az olyannak a lelke? Erre felelj!

Hiába facsarta az eszét, nem tudott felelni. Csak állt ott az utcán, lehajtott fejjel, s vásott bakancsait bámulta ügyefogyottan. Öreg Tomborás pedig, mint aki tudja, hogy nincs erre felelet, hozzáfogott újra a kerítéshez, húzta, csavarta, gyúrta a vesszőket a karók közé, s ki se nézett többé az utcára, mintha senki se lett volna ott. Mintha az egész nagy kerek világon senki se lett volna, csak ő egymaga s a keserű búbanat a vállán.

Mózsai szótlanul ódalgott tovább, de az ő torka is keserű volt, s ezt a keserúséget akkor sem tudta lenyelni, amikor a jegyzői irodába belépett.

– Hunn a komisszár? – mordult oda az íróasztal mögött körmölő fiatal jegyzőre, akit egy évvel ezelőtt küldött volt ki Brassóból a párt, hogy népi demokráciát tanítson a székelyeknek. Mándli elvtárs úrnak nevezték a falubeliek a göndör, veres hajú, szeplős képű legényt, akinek asszonyos rikácsolásba fulladt a hangja, valahányszor elfutotta a méreg. Ami pedig igen gyakran megtörtént, mivel Mendel Dezső román népköztársasági jegyző és községi párttitkár szeretett volna lenni, legalábbis annyi tekintélyt kivívni magának, mint amennyi egy régi világbeli szolgabírónak kijárt. Ehhez pedig más módszert nem ismert, mint pökhendiséget és gorombáskodást. Mózsira is úgy nézett föl, mintha döfni akart volna, csak a szavai hiányoztak hozzá.

– Maga ki? – mordult rá ellenségesen.

– Egyet se törődjön azzal – csillapította Mózsai a maga módján a szeplőset –, csak azt mondja meg, hogy hol lelem meg azt a muszkából lett székely komisszárt, s már itt se leszek.

Ettől aztán egyszeribe kiveresedett a Mándli elvtárs arca, s még a szeplők is meghegyesedtek az arcán, akár a sündisznó tüskéi.

– A komisszár elvtárs irodája a pártépületben van, mindenki tudja ezt – csattant föl mérgesen –, maga pedig, ha bejön ide, kopogjon előbb, s vegye le a kalapját, érti? Micsoda buta kulák maga? Hogy hívják?

– Engem csak szép szóval, mert másra nem hallgatok – vicsorgott rá Mózsai annyi szelídséggel, hogy még egy veszett kutyának is becsületére válhatott volna,

de azzal már sirült is kifele az irodából, amelyen gyorsan csak tudott. Még így is a sarkait verdeste a megdühödött jegyzőlegény rikácsolása, egészen ki az utcáig.

– Hej, ha csak egyszer elkaphatnám a nyakadat... – sóhajtotta Mózsi odakint, bár tudta jól, hogy székely ember fejében az ilyen gondolat csak olyasmi, mint amikor a koldus kutyája füstölt sonkával álmodik.

Egy öregasszony, aki tyúkokat etetett az egyik udvaron, árulta el, hogy a kastélyt keresztelték el pártépületnek a kommunisták. Annyit már tudott Mózsi, hogy a kastélyt még negyvennégy őszén megdúlták a román katonák, a bárót láncra kötözve vitték el s azóta se látta senki. Azt is hallotta, hogy a kétszáz holdas urasági birtokot a román állam vette át s a kommunista párt kezére bízta, hogy csináljanak belőle minta-kommunizmust. Eddig azonban még semmi se történt, csak a jószágot terelték el, s az ablakokat meg az ajtókat lopkodták szét az épületekből, de a földekhez nem nyúlt senki, ott heverték parlagon, ahogy a báró ott hagyta őket.

– Hát kastélyba költöztették a kommunizmust? – bámult el Mózsi, amikor a vénasszonytól meghallotta a hírt – nem félnek, hogy elurasodik odafönt?

Az öregasszony úgy nézett rá, mint aki bolondot lát.

– Fölfújta már ezeket a hatalom úgy, hogy jobban nem lehet – morogta rosszkedvűen –, honnan jössz te, hogy még ezt se tudod?

Ismerte volt Mózsi a kastélyhoz vezető utat, nagyon is jól ismerte. Hányszor bandukolt ott fölfele a dombon a terebélyes vadgesztenyefák alatt. Mint mezítlábás gyerek először. Odajárt volt iskolába. Mert mindjárt az első háború után, amikor a románok elvették a régi iskolát s román tanítót ültettek beléje, akinek a beszédét senki se értette a faluban, a szakállas báró odaajándékozta a vendégházat a református egyháznak, s abból csinált magyar iskolát. A tanítót is ő fizette. Pedig ezerhatszáz holdas birtokából csak kétszázat hagytak volt meg a románok, a többi odaadták a kunpojáni román templomnak, mely fél napi járóföldre volt benn a hegyek között s mindössze harminckét híve volt, meg egy részeges vén pópája. Annak a pópának a fiából csináltak jegyzőt a románok, s ez kezelte az „egyházi birtokot” is, melynek jövedelméből úgy meggazdagodott a gyámjaival együtt, hogy hamarosan házakat vásároltak maguknak Brassóban.

De az iskolával sok baj volt, jól emlékezett Mózsi azokra az időkre. Bosszantotta a románokat, hogy a legtöbb szülő odaküldte a gyermekét, s nem az állami iskolába, a román tanító keze alá. Próbáltak is belekötni, ahol csak lehetett, s küldözgették az inspektorokat egyre-másra a szakállas báró nyakára, akinek minden ilyen látogatás pénzébe került, mert csak pénzért lehetett megmentődni tőlük, akár igaza volt az embernek, akár nem.

Sok minden visszatért az emlékezetébe, ahogy ott ballagott fölfele a kastély dombján. Pedig amit a szeme látott, az nem volt ismerős. Hiányoztak a nagy fák, hiányoztak a virággyások is. Elvadult cserje nőtte be a dombot és gaz, s a kastély úgy állt ott pőrén és dísztelenül, mint akiről lehúzták az utolsó inget is. Jó volt az

Isten a szakállas báróhoz, hogy magáéhoz vette volt idejében, gondolta Mózsi, nem kellett megérnie ezt.

A temetésen ott volt az egész falu, Mózsi is közöttük. A fiatal bárón katonaruha volt, magyar honvéduha. Második évét élte akkor a magyar felszabadulás a Székelyföldön. A fiatal báró megismerte, s odajött hozzá a temetés végén. Sze tán együtt jártak volt iskolába gyermekkorukban, és sok huncutságot is elkövettek együtt. Odajött hozzá, s azt mondotta: „Mózsi, szebb életet s szebb halált nem kívánhatott volna apám saját magának sem. Amiért élt, megvalósult. Magyarországhoz tartozunk újra. Huszonkét éven át ez volt egyetlen kívánsága.”

Bizony, szebb halála nem is lehetett volna a szakállas bárónak, gondolta Mózsi szomorúan, ahogy ott ballagott fölfele a kastély felé, nyugosztalja hát az Úristen ott, ahol van. S ne is engedje, hogy alánézzen, mert még holtában is megszakadna a szíve.

A gondolatok nem szolgáltak arra, hogy jókedvre derítsék. Sőt úgy rásúlyosodtak, hogy amikor a kastély elé ért, csak megakadtak a lábai, s vinni se akarták tovább. Legszívesebben megfordult volna, s egy futással hazaszalad a hegyre, hogy ne is lássa, ami a világgal történt.

Fölnézett a nagy, nehéz, omló vakolatú, tömör ablakú elhagyatott épületre, mely úgy állt ott, akár egy megvénült órjás, akiből koldust csináltak a törpék. S ahogy ott állt és nézett föl az élettelen ablakokra, egyszerre csak mintha egy hangot hallott volna valahonnan, egy mély, dörmögő, ismerős hangot. „Mózsi, Mózsi, már megint gatyádba süllyedt a virtus? Láttunk mi már karón varjút. Nézz szembe a bajjal, vesd neki a vállad s úgy még soha sem vót, hogy valahogy ne lett volna.” Esküdni mert volna, hogy a szakállas báró hangja volt. Belesápadt elébb, aztán belevörösödött. Megcsikordultak a fogai.

– De az anyád ne sirasson világ – morogta –, azért is megélünk benned!

S azzal hosszú léptekkel neki indult egyenesen a nagy tölgyfaajtónak, mely fölött festett tábla hirdette: Községi Kommunista Párt. Három nyelven is, nehogy félreértés legyen. De hiába volt minden nagy szándék: mégis nehezen mozdult a keze a kilincs felé, s a torka is elszorult furcsán, mint annak, aki tiszteletlenséget készül elkövetni.

Kínosan nyikorgott a nagy, nehéz ajtó. A tágas, kőlépcsős előszoba, melynek falait hajdanta özagancsok és vaddisznóagarak díszítették, üresen és kopottan bámult szembe reá, kockás kőpadlóját ujjni szemét csúfította. A falakon még látszottak a szögek nyomai, ahonnan durva kezek letépték a képeket, agancsokat.

Egy pillanatig döbbenetén állt ott, mint aki halottat lát. Aztán szeme megakadt egy másik táblán a szemközti ajtó fölött: Pártiroda. Megrázkódott s elszántan belépett az előszobába. Léptei idegenül, tompán kopogtak a kifosztott épületben. Az ajtó előtt egy pillanatra újra megállt. Valamikor a szakállas báró nagy pipázószobája volt ott, emlékezett reá tisztán. Szarvasbőr huzatos nehéz bútorok, a falak teleaggatva furcsa régi fegyverekkel, a fényesre viaszolt tölgyfapadlón

süppedő szőnyegek. Csak kétszer járt ott életében. Először mint gyerek. A kicsi báró vitte be. S másodszer a szakállas báró temetésén. Ott volt fölgravatolva a nagyszoba közepén, s az egész falu sorbaállva járult elébe, hogy megadja az utolsó tisztességet.

Keze lassan nyomta le a kilincset, mint aki fél, hogy kísértet szökik szembe vele. De nem volt kísértet sehol. Csak egy nagy, dísztelen, üres szoba. Rozoga padok, amiket a hajdani magyar iskolából hozhattak át ide gyűlések tartására, s a tulsó fal mentén egy kopott íróasztal. S az íróasztal megett egy ember. Kurtacsizmás, dísztelen lába az asztalon, ő maga hátrasüppedve egy rongyos támlájú karosszékbe, nyitott szájjal s lehunyt szemmel horkolva otrombán. Dombi-Dombolov, komisszár elvtárs. Derékszíja, pisztolytáskája ott csüngött alá egy szőgről Sztálin képe alatt, melyet bizony már alaposan kipepitáltak a székely legyek. A régi úri pipázoszobának nyoma se volt többé sehol. Ami ott volt, az lehetett volna akárhol. Istállóban is. A komisszárt beleértve. Nem volt szükség kastélyt építeni köréje.

Mózi sóhajtott egy nagyot, s az elfogódottság szempillantás alatt kipárolgott belőle. Csak valami csipős keserűség maradt a helyén. Kalapjához nyúlt, de nem vette le, csak még mélyebbre húzta a szemére.

– Jó reggelt, elvtárs úr! – harsogta bele az ürességbe, s a kopár nagy épület felnövesztette a hangját, megzengette félelmetesen – így virrasztja maga ezt a népi demokráciát?

A hangra megrándult a komisszár álla, s előbb a szája csapódott be, majd felnyögött, s kinyitotta vérekes szemét.

– Hű? Hű? – hápogta a nehezen ébredők ügyefogyottságával, s még habogott néhány szót oroszul is, amit Mózi nem tudott megérteni. De aztán rendre kiegyenesedett a nézése, s szemei megakadtak a látogatón. – Hö? Aha! Te megvagy, mi?

– Én még meg – ismerte be Mózi rosszkedvűen, s közelebb cammogott az íróasztalhoz. Nehéz tölgyfabútor volt s kopottsága ellenére is látni lehetett, hogy uraság számára készült valamikor.

– Van őzhús? – horkant föl a komisszár a karosszékben.

– Az van – harapta vissza Mózi a szót, kurtán.

– Hol? – nyújtotta ki kurta kövér nyakát Dombi-Dombolov, éhesen.

– A bőr alatt.

– Milyen bőr alatt?

– Özbőr alatt.

Egy darabig csak pislogott reá a komisszár, de aztán lassan átszivároghatott álmos agyán a tréfa, mert nagyot böffent.

– Höhö! Még mindig tréfa fickó megvagy, mi? Neked van mindig jókedv, mi? Mitől megvan neked mindig jókedv?

De a hangja nem volt olyan vidám, mint azelőtt való napon a hegyen. S a szeme is gyanakvással pislogott.

– Miért ne lenne? – vetette vissza Mózsi a kérdést. – Sze tán szabadság van, magik mondták. Hát hunn az írás?

– Micsoda írás? – meresztette el szemét a komisszár.

– Hát a vadőrséghez, ami kell.

– Ó, aha – ébredezett Dombi elvtársban az emlékezés –, a csertifikát! Azért te jöttél, mi? Jó na, add ide pártigazolvány.

S már húzta is ki az íróasztal nagy fiókját, mely tele volt mindenféle papírossal. Túrt közöttük egy darabig, de aztán meglelhetette, amit keresett, mert előhúzott egy kis kemény, piros színű papírlapot, melynek erősen hivatalos formája volt. Előkotort hozzá egy tollat is és körülményesen megmártogatta a repedt tintatartóban.

– Hol a pártigazolvány? – nézett föl végül is Mózsi, aki még mindég ott állt, mozdulatlanul, az asztal másik oldalán.

– Nincs – felelte Mózsi kurtán.

– Mi az? – hökkent meg a komisszár – te elvesztette pártigazolvány?

– Vesztette a bánat.

– Hát?

– Nincs.

De az igazság sehogy se akart beszivárogni a Dombi elvtárs fejébe.

– Nem adta neked elnökség? – hüledezett. – Micsoda rendetlen dolog! Mért nem szóltál? Követeltél? Rendetlen elnökség! Nem baj, itt van valahol lista, azon meglesz száma, neked tagságod száma. Csak szám kell csertifikátra. Majd megszidom én Zabulik, adjon neked igazolvány.

Már húzta is a másik nagy fiókot s túrni kezdte benne a papírokat. Mózsi nem állhatta szó nélkül a hiábavaló munkát.

– Ne fáradjon azzal – mondta csöndesen.

– Miért nem? – nézett föl a köpcös kis komisszár a fiókból – megleltél igazolvány?

– Hogy leljem meg, ami nincs? – mordult rá Mózsi.

– Hát azért kell lista – felelte türelmesen a másik, s újra túrni kezdte a fiókot.

– Kell a frásznak. Nem lesz abból a listából haszna se magának, se nekem.

– S mért nem? – hökkent meg a komisszár.

– Mert az én nevemet azon a listán meg nem leli ám soha, ha száz évig keresi is – ismerte be Mózsi becsületesen.

Lassan kezdte megérteni a dolgot a köpcös, mert arca egyszerre még gondteltebb lett, s a fiókot is becsukta lassan.

– Te nem vagy tagja a pártnak?

– Nem hát.

– Hogy lehet az? – ijedt meg a jó ember.

Mózsai rántott egyet a vállán.

– Megesett.

Aztán csak állt ott az asztal mellett, s Dombi elvtárs meg bámult reá nagy kerek szemekkel.

– Te vagy felszabadult proletár, s nem megvagy párttag? – csóválta hitetlenkedve a fejét. – Miért nem?

– Mit tudom én – felelte Mózsai szűkszavúan, s újra rántott egyet a vállán.

Dombi-Dombolov nagyot sóhajtott, s szomorúan ingatta kerek fejét ide-oda.

– Ó, te szegény buta paraszt, kit butította sok kapitalista úrdiszná, azt se tudja, mi jó neked. Senki sem mondja, mi jó neked? Na, majd én megmondja. Párt, az neked erő. Párt, az neked hatalom, érted? Párt, az neked atyuska, anyuska, gyerekecske, cimborácska, feleségecske, érted? Te még nem tudod, mert te vagy szegény buta paraszt. De majd te meglátod. Én beírom tied nevedet, s te leszel párttag, érted? Te leszel kicsi emberből nagy ember. Te szavazol, csinálod törvényt, érted? Látom buta pofádon neked, hogy nem megérted. Mindegy. Majd megtanulsz. Én megtanítt téged. Mi neked neved? – s már húzott is elő egy nagy papírost, s mártotta is a tollat ismét nagy buzgósággal a tintatartóba.

A komisszár körömlöni kezdett, majd hirtelen fölnevezett megint.

– Mi neked igaz neved? Tánczos vagy Csuda? He?

– Tánczos Csuda – bizonykodott Mózsai –, s Mózes a ráadás.

– Az nem lehet – rázta Dombolov a fejét –, embernek lehet két keresztnév, de nem két családnév. Mi volt apád? Tánczos vagy Csuda?

– Tánczos Csuda Mózes – felelte Mózsai és sóhajtott.

– Tánczos Csuda – mordult föl Mózsai, mert már kezdte elhagyni a türelme –, apámnak is ez volt a neve, meg nagyapámnak is. S az ő apjának is, Isten nyugosztalja.

Dombolov csóválta a fejét és sóhajtott.

– Hát én beírom neked, hogy Tánczos. Nem írhatom kettő, érted? Te vagy csak egy ember. Egy ember, egy név. Ez törvény. Ha én beírom két név, az lesz csalás. Engem elvisznek pincébe. Tánczos Mózes, ez neked név, érted? Ez van listán, erre kapod csertifikát, érted?

– Maga azzal ne törődjék, hogy én értem-e vagy nem – sóhajtott Mózsai –, adja az írást s kész. Messzi van ide a hegy.

Ha valaki odasúgta volna Mózsainak akkor, hogy az a kis köpcös komisszár, aki az asztal fölé görnyedve körömlötte rá megcsonkított nevét arra a cifra sarlós-kalapácsos papíroskára, az életét mentette volna meg ezzel, bizony el se hitte volna.

– Itt van, ni – nyújtotta át végül is Dombolov a csertifikátot –, te megvagy most hivatalos népi vadőr. Te most sietsz, s hozod jó őzhús. Davaj.

– S mivel fogom meg az őzet? A két markommal? – kíváncsiskodott Mózsai.

– Hát neked nincs puská? – bámult rá meglepetten a komisszár.

– Ha volna, fölkötnének miatta, igaz-e? – érdeklődött Mózsi ártatlanul.

A komisszár gondtelten vakarta meg a fejét.

– Nekem csak katonapuska van, de azt nem adhatok. Kérhetek pártközpont, küldje vadászpuska. Beletelik egy hónap, két hónap, lehet fél év...

Olyan gondteltnak látszott, hogy Mózsi megsajnálta.

– Ide figyeljen – mondta hirtelen –, ha én teszem azt találok egy puskát valahol az erdőn... mi történik akkor?

A komisszár meglepetten bámult reá néhány pillanatig, aztán nevetni kezdett.

– Hehehe. Te vagy tréfa fickó megint. Találod puska, hehehe. Te eldugta puska, mi?

– Én azt egy szóval se mondtam – ijedt meg Mózsi.

– Hehehe. Ne is mondja te, érted? Ne te mondjál semmi. Van csertifikát, van puska, érted? Honnan van puska? Urak eldugta, te felszabadította, hehehe, érted? Na, menjél s hozzád őz, davaj. Menjél. Én nem kérdez honnan puska. Davaj.

S Mózsi kotródott is, amilyen gyorsan csak a lábai vitték, nehogy meggondolja magát a muszka-magyar s visszakívánja a papirost.

A puskákkal nem volt hiba. Ott volt mind a tizenkilenc, ahova tette volt őket. Az Észkas sziklabütüjének egyik borókafedte üregében. Sátorponyvába csavarva, bezsírozva, ügyesen. Még csak rozsdá se esett egyikbe se. Tizennyolc belőlük katonapuska volt, amit ott szedett volt össze az erdő aljában, ahol a katonák eldobálták őket, amikor civilgúnyába bújtatták magukat. Tizenkilencediknek pedig a maga sajátja, hűséges kétszövű öreg szerszám, amit még a fiatal bárótól kapott volt ajándékba legénykorában, amikor őt szolgálta volt idefönt a hegyen. Három láda lőszer is volt a katonapuskákhoz, de a söréteshez bizony kevés, alig egy maréknyi s az is madársörétre töltve.

Így aztán a sajátján kívül egy katonapuskát is megtisztított a zsírtól és zsebeit megtöltve golyóbissal nyomban el is indult húst szerezni. Az utolsó pecsenyét már három hónapja ették s az is csak egy dróttal fogott sovány vén baknyúl volt.

Vége felé járt már a délután, amikor az Ördögkút katlanában rábukkant a szarvasokra. Heten voltak. Két fiatal bika, három tehén s két esztendő üszöborjú. Kiválasztotta a nagyobbik borjút. „Hunyd be a szemed, Úristen” – mondta magában, amikor meghúzta a puska ravaszát, mert nem csupán tilalmi idő volt a régi törvény szerint, de szarvasborjat lőni ettől eltekintve is nagy hitványság volt.

Mire megnyúzta az állatot és zsákba kötötte a földarabolt húst, ügyesen besötétedett. Nehéz volt a zsák, nyögött alatta s csak lassan haladhatott vele a bozotos csapáson. A Göncölszekér rúdja is fordult már egy jókorát, mire hazaért. De az asszony meg a gyerek még ott virrasztottak az ajtóban s elébe indultak, amikor meglátták jönni. Még a kutya is úgy csóválta a farkát, mintha esztendő óta nem találkoztak volna, s magosra tartott orral szimatolta a zsákot.

– Mi vagyon a zsákban, édesapám? – lelkendezett a gyerek.

– Patikaszer éhezés ellen – felelte Mózsi büszkén s eltörölte homlokáról a verítéket –, fogd meg a puskát, te meg asszony segíts ezzel a zsákkal.

Máját, vesét, meg a hosszúpecsenyét meg is sütötték nyomban s olyat ettek azon az éjszakán, hogy mozogni is alig tudtak tőle. Még a kutya hasa is megnőtt, mint a dob. Másnap reggel aztán begyűjtottak a füstölőkémény alá s két combot nyomban föl is akasztottak a füstre, hadd szolgálják a jövődőt. A harmadik lábat a bordákkal együtt sóba tette az asszony, a negyedik láb előtt pedig fejkavarva állt Mózsi, sokáig.

– Sajnálom tőle, mit tagadjam – nyögte ki végül is.

– Kitül, édesapám? – kíváncsiskodott a gyerek.

– Hát a komisszártul.

– Tán nem akarja neki adni? – ijedt meg kicsi Mózsi.

– Akarja a bánat – vallotta be az apja –, de így kívánja az okosság.

– Lűjön neki egy kóbor macskát, az is megteszi – vélte a gyerek –, mit tudja a muszka a különbséget.

Mózsi megcsóválta a fejét és nagyot sóhajtott.

– Aztán láttál-e már bidestojást? – kérdezte a fiát.

– Láttam hát – csudálkozott a gyerek.

– Na hát akkor tudod azt is, hogy kényesen kell bánni vele, mert ha nem, kijön a szaga – oktatta Mózsi a fiát –, hát így van ez, látod, a komisszárokkal is.

Azzal bánatosan kissé, de betette a negyedik lábat a zsákba s elindult vele lefele a völgynek.

Dél volt, mire megérkezett a hajdani kastélyhoz. Az irodaajtót zárva találta ugyan, de egy másik ajtó megett hangos asszony-nyelvelés folyt muszkaúl, s így aztán Mózsi oda nyitott be a zsákkal. A báró idejében azt a szobát „kis szalon”-nak nevezték, s abban állott a nagy fényes zongoraláda. A bútorokat rózsaszínű bársony borította s az ablakokat csipkefüggönyök díszítették.

Csipkefüggönyök helyett mindössze egy rozsdás kályhacső ékesítette most az ablakot. Az egyik üveget kiverték volt s bádoggal pótolták, lyukkal a közepén. Azon a lyukon át nyúlt ki a kályhacső a szabadba s okáta vesztül a füstöt. Két ágy, egy asztal, néhány rozoga szék s egy vén üvegjét-vesztett konyhakredenc volt minden bútorzat a szobában, na meg az öntöttvas főzőkályha. S a kályha előtt ott állt Dombiné elvtárs-asszony, természetesen, csípőre tett kezekkel s úgy pergett a nyelve oroszul, hogy rossz volt hallani. Még rövidre ollózott zsiros barna haja is borzasan meredt szanaszét a fején, akár mérges tyúkon a tollú. Dombolov elvtárs pedig ott gunnyasztott az egyik ágy szélén s türte a szózáport, lehajtott fejjel.

Aztán az asszony az ajtó felé fordult, meglátta Mózsit a zsákkal s elhallgatott. Keze önkéntelen mozdulattal végigsimított orosz szabású műszövet ruháján, mely úgy feszült megtermett tagjain, mint egy repedni készülő papírzacskó.

– Adjon Isten erőt, egészséget – köszönt rájuk Mózsi illedelmesen.

Az asszony morogva elfordult s kavarni kezdett valamit a kályhán. A komisszár pedig fölnyögött az ágy szélén.

– Nem egészség, csak baj. Mindig csak baj.

– Aztán mi az a baj? – érdeklődött Mózsi jószívűen.

– Nyers a fa – panaszkodott a komisszár –, hát tehetem én arról, hogy nincs száraz fa erdőn? Mondtam asszonynak, töltsön rá fotogént. Most fotogén füstöl. Tehetem én arról, hogy fotogén füstöl? Mi az a zsák?

– Hús – felelte Mózsi büszkén, s lesuppantotta a zsákot a padlóra.

– Hús? – örvendett meg Dombi elvtárs – miféle hús?

– Fialat hús, kövér hús – dicsérte Mózsi a maga portékáját a kötővel vesződve –, ilyen még Moszkvában sem esznek!

Végül is kibontotta a zsák száját.

– Őzhús? – akarta tudni a komisszár s szinte csorgott a nyála, ahogy a zsák fölé hajolt.

– Jobb annál. Bornyú! – felelte Mózsi, s előhúzta a lábat.

– Bornyú? – ijedt meg az odesszai magyar – te meglőttél bornyú?

– Vadbornyú – javította ki Mózsi a félreértést s fellendítette a húst az asztalra.

A nagydarab asszony nyomban ott termett s tapogatni kezdte a húst. Majd föléje hajolt és megszagolta.

– Mondja meg neki, hogy attól ne féljen, mert tegnap ilyenkor még szaladott – biztatta Mózsi a komisszárt.

Az mondott is valamit a maga nyelvén a feleségének s egy darabig tanakodtak ott a hús fölött. Végül is a komisszár újra Mózsi felé fordult s laposakat pislogott, mint aki restelli, amit mondania kell.

– Kérdezi asszony, hogy mivel mérgezted meg hús. Ő már ilyen megvan – tette hozzá bocsánatkérőleg – azt hiszi, hogy mindenki haragszik reája itten és meg akarja ölni.

– Mondja meg neki, elvtárs úr – egyenesedett ki Mózsi sértődötten –, hogy ha a székelynek emberölésre kerekedik kedve, azt baltával végzi el, vagy disznóölő késsel, de nem tölti az időt méregköttyvasztással, mint a cigány bábák. Mondja meg neki. S azt is, hogy ha én gyilkolós kedvemben lennék, már régen végeztem volna ezóta mindkettőjünkkel s nem szaporítanám hiába a szót.

A komisszár horkanva nevetett, s odahadart egy csomó orosz szót a feleségének, mire az is nevetni kezdett. Ez azonban nem szépítette meg az ábrázatát egy csöppet sem.

– Azt kérdi feleség, hogy mért nem akarsz megölni? – vigyorgott Mózsira a komisszár.

– Mert ha én most megölném magát – magyarázta Mózsi jószívűen –, akkor küldenének ide egy másik komisszárt, akit én még nem ismerek. Magát meg ismerem már. Hát ezért, lássa.

Ezen aztán újra nevettek, az ember is, az asszony is.

– Te iszol vodka? – kérdezte a komisszár.

– Ha egyéb nincs – egyezett bele Mózsi.

Az asszony leemelt a polcraól egy üveget és két poharat. Egyikbe Mózsinnak töltött, másikba az urának. Ő maga az üvegből húzott egy nagyot.

– Zdrasztutye – emelte szájához Dombi elvtárs a poharat.

– Úgy is jó – felelte Mózsi s ő is kiitta a magáét. – Mondja meg a feleségének, hogy én szerzek neki száraz fát – jegyezte meg, miután a poharat visszatette az asztalra –, olyan szárazat, hogy égni fog, akár a viasz.

– Azt te hogyan? – lepődött meg erre a komisszár.

– Maga azzal ne törődjék – vigasztalta Mózsi –, csak küldjön egy szekeret oda föl hozzám az erdő alá, s azt én úgy megrakom száraz fával, hogy őszig is elég lesz.

A komisszár tovább adta a szót a feleségének, mire az olyan barátságos lett, hogy még a Mózsi hátát is megpaskolta nagy vörös tenyerével. Aztán újra megtöltötte a poharakat s az üveget meglóbálta vidáman Mózsi felé.

– Egészszeg – buzgólkodott a nyelve a magyar szóval s szájához emelte újra az üveget.

Mózsi elismerőleg bólintott.

– Tartsa meg az Uristen egy darabban.

Dombi elvtárs a húst kezdte vizsgálni megint.

– Ez vadbornyú lába, ugye?

– Az – bólintott Mózsi.

– Hol a többije?

– Mije?

– Hát lába? Vadbornyúnak is négy láb kell legyen, nem?

Mózsi megvakarta a fejét.

– Azokkal baj történt bizony – vallotta be szomorúan.

– Mi baj?

– Megették a farkasok.

– Farkas? – ütődött meg a komisszár – hogyan az? Miért hagyta te?

– Lássa az úgy vót – kerített Mózsi feneket a mese alá –, hogy amikor én megnyúztam ezt a bornyút, a sok húst egyszerre nem bírtam kihordani az erdőből, mert súlyos volt az, így aztán fölakasztottam ügyesen egy fa ágára a többit, hogy bogár ne érhesen hozzá. Éccaka volt már, lássa. Mikor reggel visszamentem a helyre, mit gondol, mit találtam ott?

– Mit te találtál? – bámult Dombolov.

– Farkast. Tucatnyit abból is. Már a csontokat rágták.

– Ajjajaj, ez baj, ennyi sok szép hús – búsongott az elvtárs –, te mit csinálta?

– Én? Én biza úgy elfutottam onnat, mintha ott se lettem volna soha – ismerte be Mózsi.